

Talerz von Keyserlingk

Talerz

Talerz ze zbiorów Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie był częścią rodowej zastawy stołowej należącej do hrabiów Keyserlingk. Prezentowany egzemplarz posiada rzadko przedstawiany herb, z rozbudowaną wersją heraldyczną rodu von Keyserlingk. Nadany on został protopłaście linii wejherowskiej Ottonowi Ernestowi, przez Fryderyka II w 1777 r. Było to jeszcze przed przejściem przez jego syna Ottona Aleksandra dóbr wejherowsko-rzucewskich od jego wuja Aleksandra Gibsona (wuj był bratem jego matki Heleny z.d. Gibsona).

Prezentowany na talerzu herb, przedstawia tarczę podzieloną na 4 części, podtrzymywaną po bokach przez dwa lwy. Na podzielonej na pola tarczy naprzemiennie znajduje się kwatera z głównym motywem herbowym rodu – drzewem palmy na srebrnym tle, oraz kwatera na czerwonym tle z ukośnie biegnącą ciemnoniebieską szarfą ze złotą gwiazdą. Herb wieńczy korona hrabiowska i orzeł pruski.

Zachowana na odwrocie talerza sygnatura manufaktury berlińskiej pozwala wydatować obiekt na lata 1832–1892 (kobaltowe berło i ceglano czerwone jabłko z monogramem KPM). Nietypowa, filigranowa forma jest rzadko spotykana i dowodzi o kunszcie wytwórni berlińskiej.

Ażurowy, złożony, w kształcie koszowej plecionki, kołnierz talerza stylistycznie nawiązuje do klasycystycznego repertuaru form, popularnego do końca XIX w.

W zbiorach Muzeum znajduje się jeszcze jeden talerz z zastawy stołowej von Keyserlingków, jednak jego kołnierz nie jest ażurowy, a jego sygnatura na odwrocie nie jest identyczna z omawianym obiektem. Zawarty na nim herb – odwołuje się jedynie do jego wersji podstawowej – czyli drzewa palmowego na srebrnym polu tarczy.

Można przypuszczać, że talerz, który był częścią większego serwisu i powstał w czasach, kiedy właścicielem wejherowskich dóbr był Otto Archibald Keyserlingk (1819–1872). W 1857 r. dokonał on gruntownej przebudowy pałacu, dobudował dwa boczne skrzydła a fasadzie budowli nadał eklektyczną, neorenesansową formę architektoniczną. W historii właścicieli wejherowskiego pałacu należał do najbardziej wpływowych osobistości, był blisko związany z dworem królewskim w Berlinie. Król Fryderyk Wilhelm IV mianował go szambelanem, był członkiem Izby Panów (Herrenhaus). W 1856 r. ożenił się z Elisabeth Alvensleben (1834–1919). W 1857 r. urodził się jego pierwszy syn Alfred, wydarzenie to

zaowocowało wprowadzeniem przez Otto Archibalda zasady majoratu dla dóbr wejherowskich. Prawdopodobnie te wydarzenia mogły wiązać się z zamówieniem w wytwórni berlińskiej okolicznościowego serwisu z herbem rodowym.

Żona Otto Archibalda – Elisabeth (była jego drugą małżonką, pierwsze małżeństwo z hr. Bertą Heusler zostało unieważnione) – wyszła, po jego śmierci w 1872 r., ponownie za mąż za wpływowego polityka niemieckiego Botho hrabiego zu Eulenburg (1831–1912), który za rządów Otto Bismarka był ministrem spraw wewnętrznych a potem już za panowania cesarza Wilhelma II w 1892 r. został mianowany premierem Prus. Te koligacje dowodzą, iż członkowie rodu Keyserlingk zwłaszcza w II poł. XIX w. należeli do elity arystokratycznej Prus.

Porcelana

Zazwyczaj kojarzymy wyroby porcelanowe, zwane niegdyś „białym złotem”, z manufakturą w Miśni koło Drezna. Ciekawostką jest fakt, że opracowanie techniki produkcji porcelany, która była pilnie strzeżona przez Chińczyków, zawdzięczamy m.in. alchemikowi Ehrenfriedowi Walterowi von Tschirnhauserowi, który działał na zlecenie króla Augusta II Mocnego. Pisząc w dużym skrócie – wynalezienie porcelany było „produktem ubocznym” przy poszukiwaniu receptury pozyskania złota z innych metali nieszlachetnych. Jednak oficjalnie za ojca porcelany europejskiej uważa się Johanna Friedricha Böttgera, który w 1709 r. uzyskał pierwszą masę porcelanową. Wynalazek przyczynił się do założenia w 1710 r. w Miśni pod Dreznem pierwszej w Europie manufaktury. Początkowo wzorowano się na wyrobach chińskich – była to zazwyczaj porcelana z kobaltową dekoracją podszkliwną. Z czasem zaczęto stosować własne rozwiązania. Jednym z rewolucyjnych rozwiązań, jak na owe czasy, było produkowanie drobnej plastyki – czyli rzeźb i figurek porcelanowych. Jej wdrożenie zawdzięczamy rzeźbiarzowi Johannowi Kändlerowi. Sławę wytwórni przyniosły słynne, wieloelementowe zastawy stołowe zwane serwisami, w ich skład wchodziły także elementy dekoracji stołu, takie jak figurki nawiązujące tematyką do dekoracji malarskiej zastawy. Serwisy były zamawiane przez arystokrację często jako prezenty ślubne i okolicznościowe. W Polsce znanym zamówieniem tego typu jest serwis hr. Aleksandra Józefa Sułkowskiego z motywami herbowymi.

Wojna siedmioletnia (1756–1763) była przyczyną znacznego kryzysu wytwórni. Wojska pruskie, które okupowały Drezno zrabowały wyposażenie manufaktury po to, by założyć

własną w Berlinie. W 1763 r. król Prus Fryderyk II zakłada własną manufakturę, która powstała częściowo na podbudowie wcześniej działającego przedsiębiorstwa Johanna Gotzkowsky-ego, który sprowadził do miasta nad Sprewą uczniów Kändlera – Friedricha Eliasa Meyera i Carla Wilhelma Bohema. Fryderyk II powołując Königliche Porzellan Manufaktur wybrał na sygnaturę nowo powstałej marki symbol znaku królewskiego godła – berło malowane na spodzie naczyń kobaltowym błękitem. Znak ten figuruje na naczyniach także współcześnie, bowiem królewska manufaktura funkcjonuje do dzisiaj jako Staatliche Porzellan Manufaktur. W wytwórnię państwową została przekształcona po upadku monarchii w 1918 r.

Funkcjonująca od II połowy XVIII w. wytwórnia początkowo koncentrowała się, zgodnie z życzeniem Fryderyka II, na produkcji reprezentacyjnych rokokowych serwisów. Król używał także porcelany jako prezentu dyplomatycznego, przez co wytwarzana w Berlinie porcelana trafiała na królewskie dworu, w tym do Katarzyny II Wielkiej. Berlin z czasem stał się ważnym ośrodkiem produkcji „białego złota”, konkurując w tym względzie z Miśnią. Do historii porcelany przeszły także produkowane tutaj biskwitowe wazy i rzeźby wg projektu Friedricha Schinkla, złota porcelana z okresu historyzmu czy wyroby z okresu secesji i art deco.

Benita Grzenkowicz-Ropela